

Härd vid gravfältet Västerhaninge 53:1

Schaktkontroll i Tungelsta Lillgården

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Västerhaninge 53:1

Stav 1:38

Västerhaninge socken

Haninge kommun

Stockholms län

Ann Vinberg

Härd vid gravfältet Västerhaninge 53:1

Schaktkontroll i Tungalsta Lillgården

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Västerhaninge 53:1

Stav 1:38

Västerhaninge socken

Haninge kommun

Stockholms län

Ann Vinberg

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Omslagsfoto: Förundersökningsområdet öster om gravfältet Västerhaninge 53:1, som ligger i dungen t.v. i bild. Tungelsta järnvägsstation i bakgrunden. Från sydsydost. Foto: Ann Vinberg.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-367-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2015.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	7
Topografi och fornlämningsmiljö.....	7
Målsättning och metod.....	8
Genomförande och resultat.....	8
Referenser.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar.....	12
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	12
Bilaga 3. Fynd	12

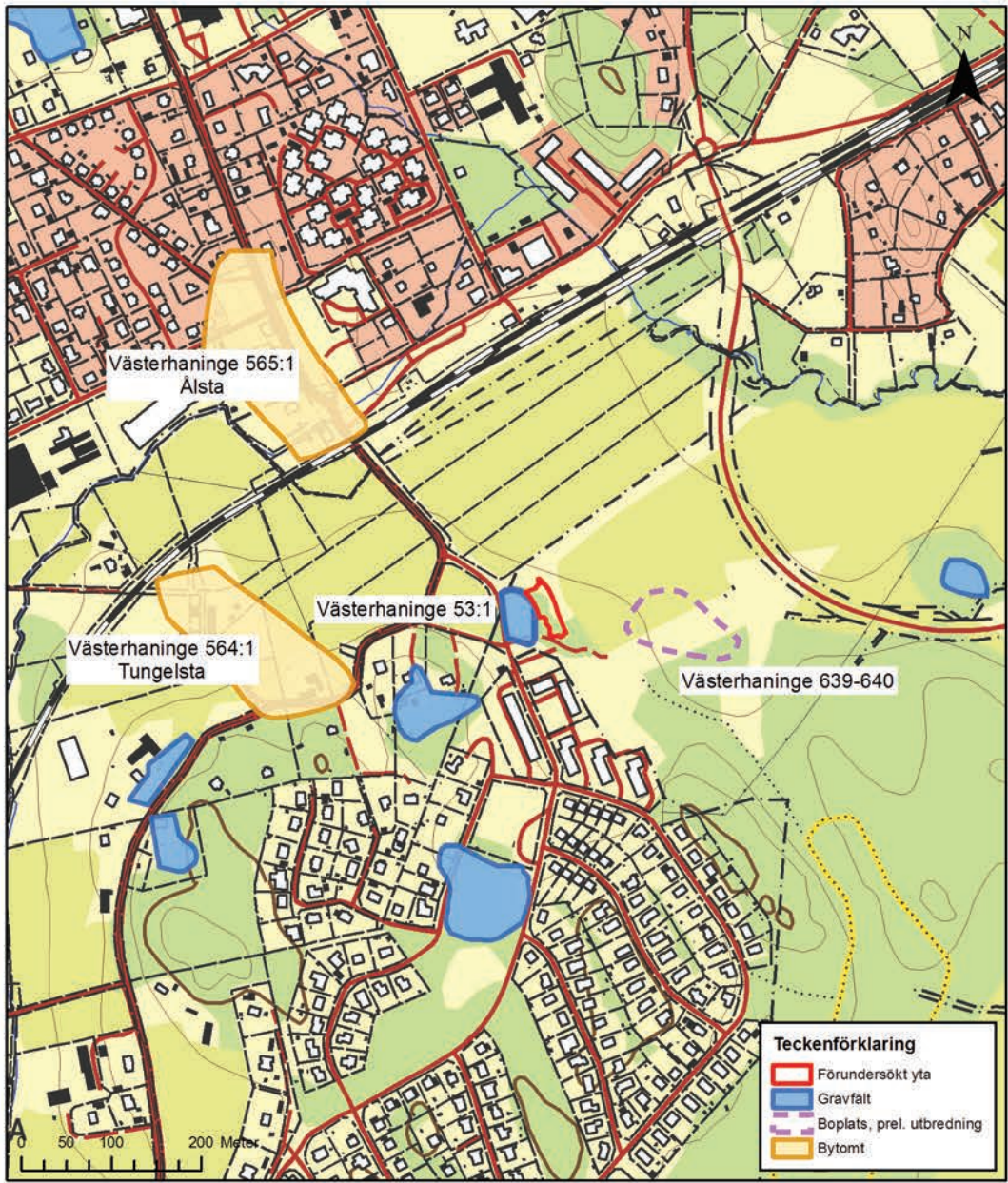
Figur 1. Platsen för förundersökning/ schaktkontroll vid gravfältet Västervik 53:1, Haninge kommun, Södermanland, markerad på Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård har utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktkontroll inom fornlämningsområdet till RAÄ-nr Västerhaninge 53:1, Haninge kommun, Södermanland, Stockholms län. Schaktkontrollen skedde i samband med schaktning för VA-ledning på uppdrag av Turbinen i Stockholm AB.

Ledningsdragningen berörde en yta direkt öster om gravfältet Västerhaninge 53:1. Schaktkontrollen bestod dels av besiktning av ett äldre kabelschakt, dels av schaktkontroll vid schaktning av en större yta mellan kabelschaktet och gravfältet. Den senare ytan var 1 025 m² stor och under ploglagret framkom resterna av en förhistorisk härd. I ploglagret påträffades även en bit slagen kvarts. Områdets nivå, cirka 36 meter över havet, visar att man kan ha vistats här under stenåldern. Inga andra fornlämningar fanns inom ytan.

Figur 2. Platsen för förundersökning/ schaktkontroll vid gravfältet Västerhaninge 53:1 samt intilliggande gravfält, boplats och bytomter markerade på digitala fastighetskartan. Skala 1:8 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård har den 8–9 september 2014 utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktkontroll inom fornlämningsområdet till RAÅ-nr Västerhaninge 53:1 enligt beslut 2014-05-19 av Länsstyrelsen i Stockholms län (figur 1). Fornlämningen ligger inom fastigheten Stav 1:38 i Västerhaninge socken och kommun, Södermanland. Schaktkontrollen skedde i samband med schaktning för VA-ledning på uppdrag av Turbinen i Stockholm AB. Ledningsdragningen skulle göras i området strax öster om den kända utbredningen för gravfältet Västerhaninge 53:1.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella förundersökningsområdet låg 300 meter söder om Tungelsta station, i den södra delen av Haninge kommun (figur 2). Det utgör en del av ett större område som planeras att bebyggas och inom vilket Stiftelsen Kulturmiljövård gjort en särskild arkeologisk utredning (Kihlstedt 2012).

Det berörda gravfältet, Västerhaninge 53:1, ligger knappt 200 meter öster om Tungelsta bytomt (Västerhaninge 564:1) och drygt 200 meter söder om Ålsta bytomt (Västerhaninge 565:1). Drygt 100 meter öster om gravfältet framkom en boplatz vid den arkeologiska utredningen (Västerhaninge 639–640). Gravfältet är ett av fem järnåldersgravfält i området söder och öster om Tungelsta bytomt. Enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS) består gravfältet av sju gravar, varav fem runda stensättningar och två resta stenar.

Gravfältet ligger på ett impediment, som i väster avgränsas av Lillgårdsvägen och i norr av en grusväg. Genom gravfältets södra del går en mindre körväg. På gravfältets östra sida finns öppen mark, tidigare brukad som åker. Impedimentet avslutas i nordost av en berghäll, cirka 2 meter högre än marken i öster, som ligger cirka 36 meter över havet. Impedimentet är bevuxet med träd, buskar och gräs. Marken inom förundersökningsområdet var gräsbevuxen och inom ytan fanns flera stubbar efter nyligen avverkad träd.

Målsättning och metod

Målsättningen med förundersökningen var att besiktiga de ytor som skulle schaktas i samband med ledningsdragningen eftersom äldre kulturlager och konstruktioner kunde påträffas på grund av närheten till gravfältet Västerhaninge 53:1.

Schaktade ytor samt området i stort har beskrivits och fotograferats. De två lämningar som framkom, en härd och en bränd trädstam?, har undersökts till hälften respektive till en tredjedel. De har fotograferats och beskrivits. Schakt och lämningar har mätts in med GPS och dessa inmätningar har sedan redigerats i ArcMap.

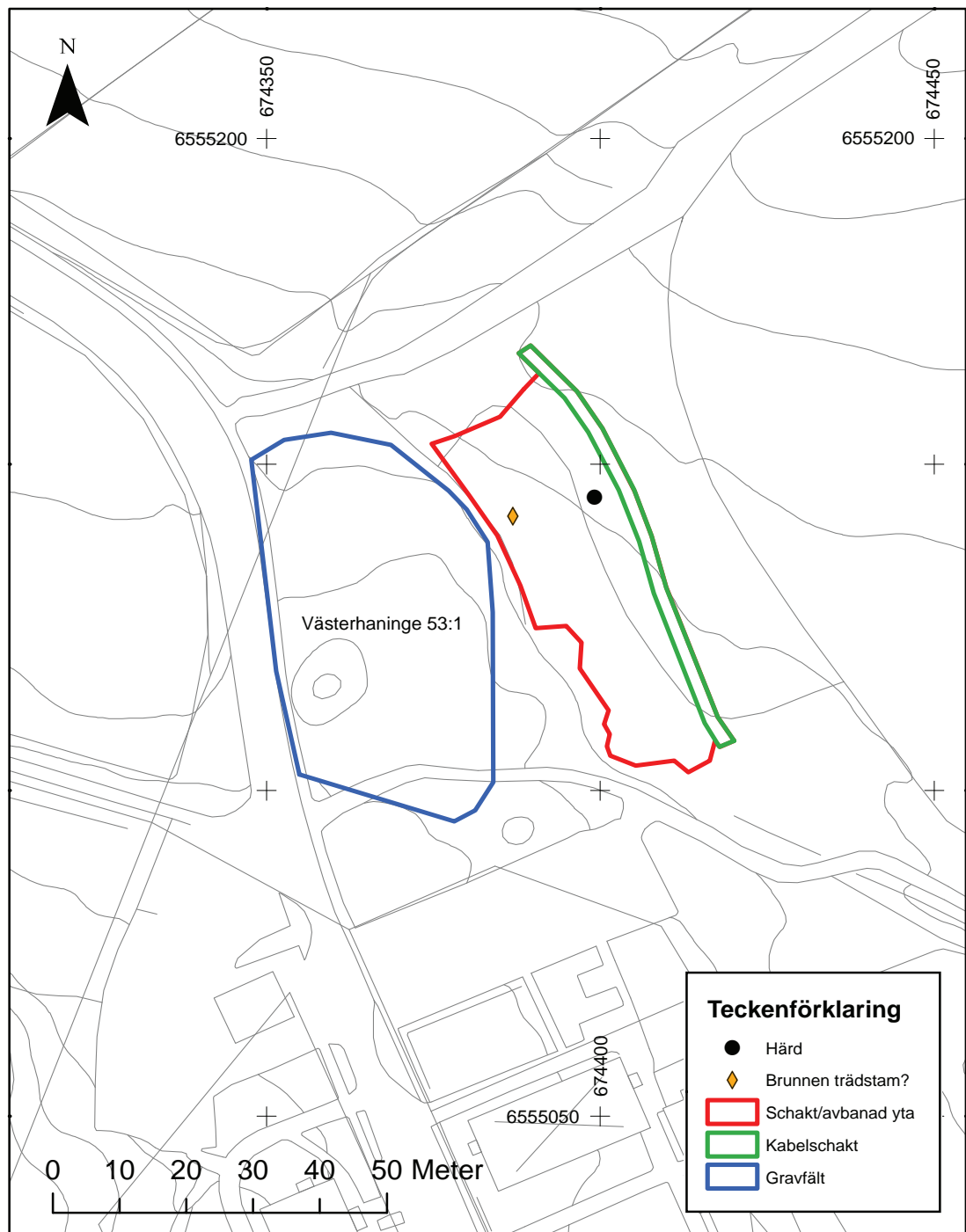
Genomförande och resultat

Ledningsdragningen berörde en cirka 70×20 meter stor yta öster om gravfältet Västerhaninge 53:1. Schaktkontrollen bestod dels av besiktning av ett äldre kabelschakt, dels av schaktkontroll vid schaktning av en större yta (figur 3, bilaga 1). Kabelschaktet hade grävts för att ta upp en äldre kabel. Schaktet låg i nordnordväst–sydsydostlig riktning cirka 20 meter öster om gravfältet. Det var 68 meter långt, 2,1 meter brett och 0,7 meter djupt. Inga spår av fornlämning iaktogs i schaktkanterna.

Mellan det äldre kabelschaktet och gravfältet avbanades en större yta och schaktkontrollen gjordes inom hela denna yta, fram till cirka 10–12 meter från grusvägen i norr. Ytan var 63×14–20 meter stor, 1 025 m². I områdets västra del, bland annat upp mot berghällan fanns sentida skräp i form av glas, järnföremål, gummistövlar m.m. Större delen av den yta som berördes av schaktningen har tidigare odlats och under vegetationsskiktet fanns ett äldre ploglager, cirka 0,25–0,3 meter tjockt. Lagret bestod av något humös lera och innehöll fragment av porslin, glas, tegel m.m. Inom delar av ytan, framför allt i söder, fanns spridda kolfragment, både i ploglagret och i den underliggande leran. Detta bedömdes kunna härröra från markbrand. I schaktets västra del fanns en lämning som hade karaktären av en ränna, cirka 2,1 meter lång, 0,4–0,5 meter bred och 0,09 meter djup (bilaga 2). Den tolkades dock vara en bränd trädstam.

Under ploglagret, i ytans östra del, framkom resterna av en förhistorisk härd (figur 4). Denna var 0,4 meter i diameter och 0,03 meter tjock. Leran under härden var rödbränd och i området norr om härden fanns mycket små skärvstenar spridda i övergången mellan ploglager och underliggande mark. I ploglagret, centralt inom ytan, påträffades ett avslagsfragment av kvarts. Det var 20×16×4 millimeter stort och vägde 2,4 gram (F1, figur 5, bilaga 3). Det har dokumenterats, men inte tillvaratagits. Områdets nivå, cirka 36 meter över havet, visar att man kan ha vistats här under stenåldern.

Inga andra fornlämningar fanns inom ytan.

Figur 3. Plan över de ytor där förundersökning i form av schaktkontroll gjorts, vid gravfältet Västerhaninge 53:1, markerade på digital grundkarta. Skala 1:1 000.

Figur 4. Härdbotten intill gravfältet Västerhaninge 53:1. Från nordnordost. Foto: Ann Vinberg.

Figur 5. Avslagsfragment av kvarts (F1). Foto: Ann Vinberg.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Riksantikvarieämbetet

Fornminnesregistret (FMIS)

Litteratur

Kihlstedt, B. 2012. Tungalsta Lillgården. Arkeologisk utredning. Stav 1:38, Västerhaninge socken, Haninge kommun, Stockholms län. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:65. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projekt nr:	14055
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	4311-13671-2014, 2014-05-19
Undersökningsperiod:	8–9 september 2014
Exploateringsyta:	1 400 m ²
Personal:	Ann Vinberg
Belägenhet:	Stav 1:38, Västerhaninge socken, Haninge kommun, Stockholms län, Södermanland
Ekonomisk karta:	10I 1h
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Koordinater:	6555145/674399 (N/E)
Höjdsystem:	Ingen höjdmätning har gjorts.
Inmätningmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Sju digitala fotografier förvaras hos Antikvarisk- topografiska arkivet (ATA).
Fynd:	Inga fynd har tillvaratagits.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Schakt	Storlek, djup	Beskrivning
Kabelschaktet	68×2,1 meter; 0,7 meter djupt	Lager: 1. Vegetation/humus, 0,15 meter tjock. 2. Gråbrun något humös lera med inslag av porslin och kolfragment, ploglager, 0,25 meter tjockt. Kolet fanns framför allt inom en yta cirka 20–28 meter från schaktets södra ände. 3. Brun och gulbrun lera, 0,3 meter tjock.
Stora schaktet	63×14–20 meter; upp till 0,5 meter djupt	Lager: 1. Vegetation/humus, 0,05–0,15 meter tjock; 2. Gråbrun något humös lera med fragment av porslin, tegel, glas och kol samt ett avslagsfragment av kvarts (F1), ploglager, 0,25–0,3 meter tjockt. 3. Brun och gulbrun lera; gul silt i söder, 0,1 meter tjock. I den östra delen framkom resterna av en hård. Väster om detta fanns rester av en brunnen trädstam/ränna?.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

Anläggning/lämning	Storlek, djup/tjocklek	Beskrivning
Hård	0,4 meter i diameter, rundad, 0,03 meter tjock	Framkom under ploglagret och var tydlig skadad av odlingen. Bestod av mycket sotig lera med kolfragment samt skärviga och skörbrända stenar, upp till 0,1 meter stora. Leran under hården var rödbränd. Anläggningens nordöstra halva grävdes. Mycket små skärvstenar fanns spridda i området norr om hården, i övergången mellan ploglager och underliggande mark.
Bränd trädstam?	2,1×0,4–0,5; 0,09 meter djup	Lämningen framkom under vegetationslager/ploglager? i schaktets västra kant. Den utgjordes av en avlång, skålförmad svacka med ett kolskikt utmed kanterna och i botten, cirka 0,01–0,02 meter tjockt. Ovanför detta fanns gulbrun lera och minst en skärvsten, 0,05 meter stor. Marken runt lämningen var rödbränd. Den har tolkats som en trädstam som har brunnit. Lämningen norra del, cirka 1/3 av lämningen, grävdes igenom med maskin.

Bilaga 3. Fynd

Fynd	Typ, material	Storlek, vikt	Kommentar
1	Avslagsfragment, kvarts	20×16×4 millimeter; 2,4 gram	Fyndet framkom i ploglager centralt inom den schaktade ytan. Ej tillvarataget.